

Az Osztrák–Magyar Monarchia tábornokai

Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábormagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, táborszernagyok. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára sorozat. Szerkesztő Veszprémy László. Argumentum Kiadó, 2010. 348 oldal

„Mindent meggondoltam, mindent megfontoltam” – írta I. Ferenc József osztrák császár és magyar király az 1914. július 28-án kiadott „Népeimhez” című kiáltványában. Mindenki – uralkodók és miniszterelnökök, felelős kormányzati tényezők és diplomaták, stratégák és tábornokok s persze az újságírók és az utca emberei egyaránt – úgy gondolták, hogy a háború rövid lesz, és csapataik gyors és döntő győzelmet aratnak majd az ellenség felett. „Mire a falevelek lehullanak, katonáink visszatérnek” – mondta II. Vilmos német császár, és alig voltak néhányan Európa háborúba induló országaiban, akik ne ezt gondolták volna. A világégés végül ötvenegy hónapig tartott, több millió ember életét követelte, átrajzolta Európa és a világ térképét, s a győztesek békéje csak húsz esztendőnyi fegyverszünetet eredményezett, ahogyan ezt Ferdinand Foch francia marsall nem kevés malíciával megállapította.

Az első világégés történetéről az elmúlt majd száz esztendőben könyvtárnyi szakmunka jelent meg. Ennek ellenére a korszak számos meghatározó kutatási részterülete eddig feltáratlan maradt. Az I. világháború eseménytörténetével foglalkozó munkák mindegyikében találkozhatunk különböző tábornoki rangot viselt személyek neveivel, ám sem magyar, sem pedig valamely idegen nyelven nem született eddig még olyan mű, amely vállalkozott volna a Monarchia hadseregét irányító mintegy 1200 fős főtiszti

kar életpályájának és tevékenységének megrajzolására. Ezt azért is kiemelten fontosnak tekinthetjük, mivel az 1914. augusztusi általános mozgósítást követően a 3,2 millió fős szárazföldi haderőt és a mintegy 34 000 fős haditengerészetet egy kiválóan képzett, egyfajta ösztönös szellemet sugárzó s az uralkodójához feltétlen hűséggel kötődő tábornoki (illetve tengerügyi) kar irányította. Soraikban számos ismert és tehetséges magyar származású főtiszt is szolgált. Balla Tiborban – saját bevallása szerint – kutatómunkája során fokozatosan érlelődött a gondolat, miszerint szükség volna egy a világháborús tábornokok karriertörténetét és háborús tevékenységét összefoglaló kézikönyv, illetve lexikon összeállítására. Mintául szolgáltak számára Bona Gábor és Szakály Sándor hasonló vállalkozásai. Az elmúlt közel egy évtizedben szisztematikus levéltári kutatásainak segítségével sikerült összegyűjtenie a legfontosabb adatokat arról a 178 személyről, akik 1914 augusztusa és 1918. december 31. között a Monarchia hadseregében a legmagasabb rangban, azaz tábormagyként, vezérezredeként, gyalogsági és lovassági tábornokként, valamint táborszernagyként szolgáltak. Ehhez a szerzőnek először össze kellett állítania az 1914 és 1918 között megjelent hivatalos tiszti személynévsorok és levéltári források alapján egy minden szóba jöhető személyt tartalmazó pontos névjegyzéket. Kidolgozott egy egységes szempontrendszerrel is arra vonatkozóan, hogy az egyes tábornokok rendelkezésre álló életrajzi és egyéb adatai közül melyek szerepeljenek az adattárban. A mű lexikon részében Balla Tibor a korabeli tiszti minősítési lapokat követő rovatok sorrendjét vette végül alapul.

A 178 személy életpályájának a bemutatása minden esetben a személyes adatok ismertetésével veszi kezdetét. Az adattárból

kiderül, hogy összesen 14 személy változtatta meg nevét vagy nevének írásmódját. A névváltoztatás előtti eredeti családnevet a szerző a megjegyzés rovatban feltünteti.

A feldolgozott adatokból kiderül, hogy a tábornokok születési időpontja az 1830 és az 1874 közötti évekre esik. Ezen belül is 100 ember (56,17%) 1850 és 1859 között látta meg a napvilágot (legtöbben, 18 fő 1856-ban). A tábornokok több mint egyharmada, 66 fő a történelmi Magyarország területén született, míg felénél több, 97 személy az osztrák tartományokban, 15 későbbi generális pedig a Monarchián kívül.

A halálzási adatokat vizsgálva a szerző rámutat arra, hogy halálozásuk dátuma egyenletesen oszlik meg az 1915 és az 1962 közötti időszakban. A világháború vége előtt 12 személy, míg 1918 és 1921 vége között további 30 fő hunyt el közülük. Elhalálozásuk idején átlagos életkoruk 70 és 80 év között volt. Az elhunytak közül legtöbben, 115-en a mai Ausztria területén távoztak egykori bajtársaik köréből, míg a trianoni Magyarország területén 27 generális halt meg. Legtöbben közülük természetes elöregedés vagy súlyos betegség miatt távozott az árnyékvilágból, de olyan is akadt – hívja fel a figyelmet Balla Tibor –, aki erőszakos halált halt: Georg Scharicz 1945-ben egy Pozsony elleni légitámadás áldozatául esett.

A felekezeti hovatartozást tekintve kiderül, hogy a Monarchia vallási sokszínűsége a legfelsőbb katonai vezetésben nem tükröződött vissza. A tábornoki elit 88,76 százaléka (158 fő) a római katolikus vallás követőjének számított. Ezenkívül a 178 generálisból 13-an az evangélikus, 3-an a református, 2-2 a görögkeleti és a görög katolikus felekezethez tartoztak. A Monarchia hadrendjében 25 eredetileg izraelita felekezetű tábornokot találunk. Ezek közül is kiemelkedett ki, és Kohnról magyarosította nevét. 1910 és 1917 között honvédelmi miniszter, majd az osztrák–magyar fegyveres erő mozgósítási és ellátási főnöke és egyben a

vezérkari főnök után a fegyveres erők második számú vezetője volt.

A tábornokok családi állapotát tekintve a szerző megállapítja, hogy túlnyomó többségük (148 fő) a vizsgált időszakban házasságban élt. 15 személy a világháború idején már özvegységre jutott, míg 24 soha nem lépett frigyre.

Fontos lehet egy későbbi kutatás szempontjából az apa foglalkozásának, a későbbi magas rangú főtiszt iskolázottságának és nyelvismeretének feltüntetése. Balla Tibor vizsgálatai alapján két fontos tényezőre derül fény. Egyrészt a tábornokok több mint fele esetében (96 személy) a felmenő katonai pályája számított mintaadónak, tehát a tisztikar önreprodukciója igen magas fokúnak tekinthető. Másrészt kevés volt az olyan tábornok, aki a pénz- vagy a születési arisztokráciából került volna a tisztikar pályára. Számukra a társadalmi megbecsülés megszerzésének ezen útjára nem volt szükség. Iskoláikat tekintve a szerző megállapítja, hogy több mint kétharmaduk (122 személy) a katonatiszti pálya szakmai alapjait a fegyveres erő nagy múltú katonai akadémiáinak egyikén sajátította el. Közülük hatan a budapesti Ludovika Akadémiát végezték el. A 178 tábornok nyelvismeretét vizsgálva kiderül, hogy közülük 139-en négy nyelven tudták magukat megértetni. Egy személy kapott német nyelvtudására „folyékony” minősítést, a többi „tökéletes”-t. A német után a legtöbben, összesen 27 fő a magyart sajátította el a legmagasabb minősítési szinten.

A szerző feltünteteti adattárában a 178 személy hazai (Osztrák–Magyar Monarchia) és külföldi kitüntéseit. Az előbbi esetében kiderül, hogy a Mária Terézia Katonai Rend valamelyik fokozatát mindössze 22 fő kapta meg, míg a Magyar Királyi Szent István Rend – a legmagasabb magyar polgári kitüntetésnek – 19 generálisnak jutott a birtokába. A külföldi kitüntetések esetében kiemelendő, hogy közülük kilencen (hét tábornagy, egy vezérezredes és egy gyalogsági tábornok) megkapta az igen rangosnak számító legmagasabb porosz kitüntést, a

„*Pour le Mérite*”-t. Katonai pályafutásuk alatt legtöbbször a szövetséges hatalmak (Német Császárság, Bulgár Cárság, Oszmán Birodalom) kitüntetésait vehették át, de egyes személyek Chile vagy Hawaii hasonló elismeréseinek birtokába jutottak.

A vizsgált főtisztek közül 141 fő viselt öröklött vagy az uralkodó által adományozott osztrák vagy magyar nemesi címet, illetve rangot. Emellett közülük számosan elnyertek különböző egyéb címeket és rangokat, úgy mint: titkos tanácsosi, mérnöki, császári és királyi kamarási és ezredtulajdonosi cím, főrendiházi tagság, díszpolgárság, díszdoktorság stb.

Az adattárban szerepelnek azonban adatok, amelyekből kiderül a vizsgált tábornokok előmenetele, hadműveletekben való részvétele, valamint beosztásaik változásai is. Balla Tibor gondot fordított arra, hogy összegyűjtse „tábornokai” legfontosabb írásait. Közreadott kutatásából kiderül, hogy nyolcvan fő neve alatt jelent meg valamilyen írásmű, s ők kivétel nélkül vezérkari képesítéssel rendelkeztek.

Az adattár értékét tovább növeli és a benne foglalt ismereteket még plasztikusabbá teszi, hogy a 178 tábornok majd min-

degyikéről fotó is szerepel a műben. Emellett a szerző gondot fordított arra, hogy munkájának eredményeit angol, német és olasz nyelven is röviden közreadja. Így a külföldi kutatók és érdeklődők számára is használható lesz az a roppant adatmennyiség, amelyet összegyűjtött és feldolgozott.

Bár Balla Tibor kiemeli, hogy az általa elvégzett statisztikai elemzések nem tekinthetők mindenre kiterjedőknek, valamint eredményeit a tábornoki testület egészére kivetíteni veszélyes volna, ám mégis úgy gondolom, hogy az ismertetésben általam felvillantott néhány érdekes adat a kor kutatói számára mindenféleképpen továbbgondolásra alkalmas lehet. A szerző egy hatalmas munka első lépéseinek az eredményét adta közre, s csak remélhetjük, hogy ugyanazzal a lendülettel és kitartással folytatja kutatásait, mint eddig, s elkészül az a mintegy 1200 személyt tartalmazó teljes adattár, ami lehetőséget teremt az első világháborús tábornoki kar egészének részletes és végleges összefoglaló vizsgálatára.

BAGI ZOLTÁN